

Medlemsblad för Släktföreningen von Schéele-Bergenheim

von Schéele

Bergenheim

Årgång 21

Nr 1

2021

AKTUELLT FRÅN STYRELSEN

Styrelsearbete

Styrelsearbetet fortsätter även 2021 genom att vi sammanträder ”på distans” med hjälp av internet-möten. Under 2020 hade vi fem styrelsemöten, varav tre genomfördes som internet-möten.

Fler medlemmar från yngre generationer

Som nämndes i föregående medlemsblad måste vi intressera yngre generationer för släktföreningen. Styrelsen och redaktionskommittén ber alla medlemmar att förse oss med adresser till ”yngre” släktingar. Vi avser att producera ett rekryteringsnummer av medlemsbladet riktat till våra yngre släktingar. Skicka namn och adresser till redaktören: opmelin@gmail.com

Fotoutställning på hemsidan

Fotoutställningen, som visas på varje släktmöte, finns nu att bese på hemsidan. Där kan man klicka sig fram från våra anfäder på ett smidigt sätt. Henrik von Schéele har gjort ett fantastiskt arbete med denna digitalisering!

Besökaren på hemsidan ser att det saknas en del foton. Du som råkar ha ett av de saknade foton ombedes kontakta Henrik (kontaktuppgifter, se sista sidan).

Reviderade stadgar

Nu finns ett förslag till reviderade stadgar. Detta förslag kommer att skickas på remiss i god tid innan släktmötet för att där kunna ta beslut om detsamma.

Bästa hälsningar, Styrelsen

SIGNE BERGENHEIM SKRIVER OM SIN FAR, GOTTFRID BERGENHEIM

Min Pappa, Gottfrid Bergenheim, hade nog inga dollar över när vi kom hem från Kalifornien, i december 1891. Vi bodde på Plönninge hos Mormor Henriette von Schéele över vintern, i närmare 4 månader.¹ En otroligt hård och snörik vinter! För oss, som kom från det ständigt soliga och varma Kalifornien, var klimatet ödesdigert. Vi blev alla - Mamma, Pappa, Hildur och jag - svårt sjuka av förkylningar.² Det nybyggda Plönninge var kallt och otrivsamt. Det gamla hade brunnit ner helt mellan jul och nyår 1888 (28 december).

Pappa fick betala mer för mjölken, som han köpte av sin svåger Henri än priset på mejeriet!³ Likadant med andra ting. Ingenting gratis och snålt med vänligheten.

På våren 1892 flyttade familjen till Faggared i Kungsäter, sedan Pappa ordnat med lån av pengar genom Gustav Gyllenhammar.⁴ Därifrån kom vi till "Gästis" nere i byn, våren 1895. Det var på en konkursauktion som Pappa övertog

¹ Gottfrid Bergenheim 1862–1914 (Fj. IV) gifte sig 1887 med Minnie, (f von Schéele, Pl. III) 1859–1933. Deras äldsta dotter Signe, som skrivit ovanstående minnen, hade fötts i Sonoma, Kalifornien, USA, 1888.

Under en period om sex år hade sex av de äldsta syskonen Bergenheim och tre syskon von Schéele utvandrat till USA: Anders Bergenheim (Fj. V) var först och reste 1882; Gottfrid (Fj. IV) och Victor (Fj. III) Bergenheim reste tillsammans med Richard von Schéele (Pl. II) 1884; Therése (Fj. II) och Pamela (Fj. VII) Bergenheim for i sällskap med Herman von Schéele (Pl. VIII) 1887 och senare samma år reste Minnie von Schéele (Pl. III). Slutligen, år 1888, reste även Eric Bergenheim (Fj. VIII). / OP Melin

² Hildur, paret Bergenheims andra barn, hade fötts 1890. / OP Melin

³ Henri von Schéele (1855–1909) var den förstfödde i familjen von Schéele på Plönninge. Hans far, Herman von Scheele, hade dött redan 1875.

⁴ Gustaf Gyllenhammar, född 1856 i Plönninge och bror till Helfrid Gyllenhammar (1868–1938), gift med Erik Bergenheim (1871–1920) (Fj. VIII) / OP Melin

”eländet”. Det var alltså nedgången och förfallet. Försäljningen av brännvin tog Pappa bort omedelbart. Kvar var ju dock skyldigheterna att sköta gästgiveriet med ölserveringen. Den lilla vanskötta lanthandeln var så gott som tom. Det fanns ingen organiserad hemvävnadsrörelse. Pappa fick bokstavligen utgå från början med lånade pengar. Inom kort tid var dock allt på framåtgående. Butiken blev tillbyggd i samband med en större lagerbyggnad i 2 våningar. Så småningom hade han 700 hemväverskor, som fick garn och beställningar hos oss, och som sedan lämnade tillbaka färdiga vävnader. Dessa vävare bodde vida omkring i olika församlingar. De specialiserade sig. Till exempel minns jag några av dem som endast vävde drällduktyg och servetter, andra som endast vävde linnenäsdukar, andra toaletthanddukar eller kökshanddukar o.s.v.

Omkring år 1900–1901 byggdes en mangelbod med en stor stelmangel, lagerhus för linnevaror, torkhus och dylikt. Det gjordes även ett acetylgasverk, så att vi fick gasljus i de byggnader som då fanns. Vi flyttade till Aspudden i maj 1902. när den stora fina byggnaden blev färdig. Där fanns tio rum, kök, med mera. Vi hade ett stort hushåll. Alla biträden hade helinackordering hos oss: husrum och mat, även fri tvätt och strumpstoppning. Det var vanligen omkring 20 personer i hushållet! Det var inte lätt för en husmor att se till att allt fungerade på rätt sätt. Den tidens kök var enkelt utrustade, eldades med ved, allt bröd bakades i stora murade ugnar med plats för 14 rejäla, runda brödkakor. Inget kylskåp, men isupplag fanns, skyddat av en stor mängd sågspån under sommaren. Ja, man skulle kunna skriva mycket om detta.

Pappa fick utstå mycket ovilja och motstånd i alla sina framstegsvänliga insatser, av en grupp bönder som hade makten i byn just då. Anledningen var helt enkelt den, att han var en inflyttad hallänning (= utböling). Delvis, men även för att brännvinet tagits bort. Han var flera gånger i livsfara, arrangerad av denna lilla klick. Jag har några otäcka, hemska minnen av sådana händelser. Det senaste var nog påsken 1904 eller 1905, tror jag. Länsmannen blev tillkallad några gånger och höll oftast förhör om hemfridsbrott med mera. Det som Pappa verkligen brydde sig om var inte att få de skyldiga i fängelse, utan han ville blott att länsmansförhör skulle hållas offentligt och sedan att de skyldiga skulle få böta en ordentlig summa till en kassa. Denna skulle delas ut till de fattiga. På den tiden fanns ju ingen socialvård av något slag.

Bakre raden vänster till höger: Ragnhild (Naje) 1894–1980, Hildur 1890–1979, Signe 1888–1977. Mellersta raden, vä till hö: Minnie (f von Schéele) 1859–1933, Elsa 1896–1980, Gottfrid Bergenheim 1862–1914. Längst fram: Agnes 1897–1983. Utöver de fem flickorna fick Gottfrid och Minnie Bergenheim även en son, Georg Erik Herman, 1898–1899. Fotografiet är daterat 1907.

Det blev till sist så, att kunderna runt om i landet, ville köpa mera än vad 700 hemväverskor kunde tillverka. Därför blev en fabrik byggd och det bildades ett aktiebolag. Egendom inköptes, vattenfallet ställdes i ordning, o.s.v.

Fabriksbyggnaden med allt som hörde till slukade ofantliga summor och lika många bekymmer för Pappa. De sju första åren gick det med mycket stor förlust. Pappa tog inte ut sin lön under dessa år, det fanns inga kontanter. Först skulle ju alla anställda ha sitt. Han hade ingen att rådfråga. Han fick själv vara de mångas rådgivare och de mångas ekonomiska biståndsgivare. Jag vet inte hur många han ständigt fick hjälpa. De som hade bekymmer, antingen om det var bygdens fattiga eller våra egna släktingar, vände de sig till honom. Han var liksom släktens ryggrad på så många sätt.

Pappa blev sjuk när han var 50 år och kämpade sig fram i två år till, innan han gick bort 1914, just i den månad då världskriget bröt ut. Den person som kom i hans ställe fick skörda det som Pappa hade sått. Han fick omedelbart en hög lön. Det fanns just då ett ovanligt stort lager av vävnader och allt såldes till priser som lät svindlande höga. Det var kriget som ändrade allt, både på det ena och andra sättet. Aldrig glömmar jag hans bröder, Victor och Eriks och systemen Euphrosynes förtvivlan och stora sorg vid Pappas alltför tidiga död. Inte heller glömmar jag när hela hans trogna arbetsstab defilerade förbi hans kista.

Hans arbetsbörda var oerhörd och därför blev han utsliten i förtid. Han hade 1892 kommit till ett samhälle som bokstavligen hade sjunkit till botten, av brännvin och armod, men lämnade det i gott tillstånd, efter 22 års ihärdigt, hårt,

men rikt slit, med arbete och inkomster för alla i byn. Han blev välsignad av alla, utom av den så kallade ”klicken”. Men det egendomliga var ju ändå, att många av de projekt som Pappa kämpat så tappert för i flera år till bygdens bästa, blev förverkligade flera år efter hans död.

Antecknat 1967 av Signe Bergenheim (Fj. IV / Pl. III) (1888 – 1977)

OM KARIN ZETTERBERG, FÖDD VON SCHÉELE,

Karin (Pl X/Fj IX) föddes den 8 december 1909, på Torpa Gård utanför Jönköping. Hon var nummer fyra i Robert och Sigrids sjuhövdade barnaskara. I Robert von Schéeles ”Minnen” finns mycket beskrivet om hennes och syskonens uppväxt. Vi koncentrerar oss här på hennes vuxenliv.

Karin, troligen i slutet av 40-talet

Sjuksköterska

Karin tog examen från Sophiahemmet 1933 och valde därefter att bli kvar i Stockholm. Hennes yrkesväg blev barnsjuksköterskans. Hon arbetade i många år på Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus innan hon blev anställd inom Stockholms stads barnavårdsnämnd och fick med tiden sin egen barnavårdscentral i Gubbängen, i

Stockholms södra förorter. Syster Karin var välkänd och ”alla” hade något att fråga om på gatan såväl som i butiken. I en barnrik och växande förort var det en

utmaning att hinna och orka med. Kombinationen barnavårdscentralens nav och prästfru var sås ”Bingo”.

Väninnorna

Under sina år som ogift umgicks hon tätt med väninnorna Karin Nordin och Linnea Löfgren (kallad ”Pontus”), vilka hon hade träffat på Sophiahemmets sjuksköterskeskola. Denna trio höll ihop som ler och långhalm under hela livet. I mitten av trettioåret åkte hon och Karin Nordin till Norge på en cykeltur som är väl bevarad i en rolig bilderbok. Karin Nordin blev rektor för en sjuksköterskeskola i Västerås och kom under åren att bistå den växande familjen Zetterberg med praktikanter, flickor som stod på tillväxt för att komma in på sjuksköterskeutbildningen. Vivan blev barnflicka för Kerstin (f 1948), Gugge för Stefan (f 1950) och Elisabeth för Samuel (f 1952, d 2018). När Anna Karin föddes 1955 valde Karin att vara hemmamamma i några år, vilket hon i efterhand berättade var mindre stimulerande än att yrkesarbeta.

Kärlek och familj

Karin engagerade sig tidigt i Kristna Socialarbetares Förening och träffade på ett sommarläger den något yngre prästen Roland Zetterberg, född 9 jan 1913. De blev förälskade och gifte sig i juni 1946, efter att Kungl. Maj:t tillskrivits och givit sitt godkännande. Detta behövdes eftersom Roland hade en förvärvad epilepsi (från lek i 13-årsåldern, då han slagit huvudet hårt i en vägg).

Epileptiker fick inte gifta sig utan tillstånd. Och Rolands läkare skrev ett intyg att hans sjukdom var i avtagande, så därför blev det ”ja” – både från de högre makterna och från varandra.

Karin älskade sin roll som farmor och mormor. Här med barnbarnet Johannes (f 1985)

Dessvärre fick Rolands epilepsi en förnyad utveckling då han blev påkörd på väg till jobbet (på cykel) och en svårrehabiliterad hjärnskakning drabbade honom. Väl åter i prästgårningen i Enskede/Farsta och senare Brännkyrka församling var han en innovativ och utmanande präst. Ibland så utmanande att kollegerna tappade andan och tyckte att han var ”för mycket”. Hans religiösa tankar påverkade sättet att tänka kring barnuppfostran, ”den man älskar agar man” – och han älskade på det sättet sina barn. Det var inte lätt för oss barn och sannolikt inte heller för Karin.

Starkt socialt engagemang

Karin och Roland hade ett starkt engagemang i församlingsarbetet; - det var ständigt möten av olika slag som krävde bådas närvaro. De var som prästpar också innovativa och ambitiösa. Med den kunskap som barnavårdscentralens funktion hade i samhället såg de behov som de försökte tillgodose. Bland annat skapade de föräldragrupper där de, tillsammans med andra föräldrar i

församlingen, resonerade om hur barn skulle uppfostras för att bli välfungerande vuxna. Ofta skedde dessa möten i hemmet på Cirkelvägen 9 i Gubbängen. De hade tillsammans en stor förmåga att attrahera människor som blev deras vänner och som aktivt deltog i det sociala och församlingsrelaterade arbetet. Inte enbart syföreningar och söndagsskolor, utan också en mycket aktiv ungdomsverksamhet, som var viktig i Farsta församling, som var rikt på barn- och ungdomar.

Engagemanget för andra visade sig på många praktiska sätt. Ofta stod det en extra tallrik framdukad på middagsbordet för att någon, - diakonstuderande, luffare, sörjande eller annan - behövande skulle få ett mål mat i familjens sällskap. Det innebar naturligtvis en extra börda på den knappa ekonomin, men gav oss barn också en inblick i att människor har mycket olika förutsättningar i sina liv.

Sjukdom och vånda

Rolands epilepsi kom med tiden att kompletteras av en neurologisk sjukdom som gjorde honom vinglig och medförde konstiga rörelsemönster. Det var omöjligt vid den tiden att veta att det var en sjukdom, så han bedömdes vara påverkad eller onykter – och fick påhopp från kolleger och församlingsmedlemmar. Med stora påtryckningar att acceptera en sjukpensionering fick han vid 48 års ålder sluta sin tjänstgöring. Det blev naturligtvis en stor påfrestning såväl för Karin som för hela familjen. Rolands

sjukdomar kompletterades av medicinförgiftning och den känslomässiga påfrestningen gjorde honom våldsam och ökade hans personlighetsstörningar. Först 1976 fick han en preliminär diagnos av professor Lindsten på Karolinska sjukhuset. Rolands motorik och reaktionsmönster tydde på en ärftlig sjukdom, Huntingtons Chorea, vilken diagnos bekräftades efter Rolands död. Det var ett dråpslag för oss alla i familjen, där vi barn var i det närmaste vuxna och snart nog i familjebildande ålder. Med ca 50 % risk att ha sjukdomen, inga tillförlitliga mätmetoder och vetenskapen om hur otäckt det kunde bli, var det inte en lätt tid. Vi tre som själva har fått barn, Kerstin, Stefan och Anna Karin har dessbättre gått fria och är oändligt tacksamma över det. Samuel ärvde sjukdomen, som debuterade i höjd med hans fyrtioårsdag. Han avled, barnlös, den 30 juli 2018 vid 65 års ålder.

Karins 60-årsdag, 8 december 1969.
Från vänster: Roland, Kristina (Stefans fru) Stefan, Karin, Anna Karin, Kerstin och Samuel.

Kajsa kavat

Karin hade med ökande försörjningsbörda, stor ambition, innovativt tänkande kring barnhälsovård och en god pedagogisk drivkraft blivit upptäckt av såväl Sophiahemmets sjuksköterskeskola, Röda Korsets sjuksköterskeskola och Statens Distriktssköterskeutbildning. Därför hade

hon återkommande ”extraknäck” med kurser på dessa skolor, vilket förstärkte den magra kassan i familjen. Att ha två ”kall-yrken” var lika med två

lågavlönade yrken. Fyra barn kräver mycket och vi vet att morfar Robert och moster Atti (Astrid) mellan varven stack till familjen ett bidrag.

Lättnader

Karins storasyster Astrid (Atti) gjorde också Karins liv lättare genom att de tillsammans under 60-talet reste till Italien ett par gånger, med härliga upplevelser såväl på Capri med San Michele, i Pisa som i Assisi där den helige Franciskus stod i fokus.

Karin gjorde vad hon kunde för att barnen skulle få långa sommarlov. Det fanns inte pengar till ett eget sommarviste, men hon tog vikariat som distriktssköterska på olika platser i norra Västmanland och kunde på det sättet ge oss barn fina upplevelser där vi bodde i ett torp eller något annat hus nära hennes arbetsplats.

Nya vägar

I slutet av 60-talet var Roland så illa däran att han togs in på Långbro sjukhus, vilket blev såväl en sorg som en stor lättnad för familjen. Det gick att börja ett normalare tonårsliv för de tre barn som fortfarande bodde hemma. Karin kunde också känna av ett lättare liv och hinna med att gå i sin jympagrupp och ha tid för besök hos väninnorna Karin i Västerås och Pontus (Linnéa) i Linghed, nära Falun.

I början av 70-talet, fick hon frågan från vännen Bengt Henriksson, direktor på Västkusthemmet, ett behandlingshem för missbrukare, att komma och vikariera

där under ett par sommarmånader.⁵ Karin tackade ja och fick som sjuksköterska genom detta arbete både en ny erfarenhet och en inblick i en annan miljö.

Roland, kunde då vara med henne och med tanke på hans annorlunda beteende var det en lite mer tillåtande miljö där jämfört med hemmavid. Det var nog rätt skönt för Karin att under den tiden kunna släppa kontrollen på honom lite.

Pensionär, men ändå inte

I mitten av 70-talet pensionerades Karin från Gubbängens barnvårdscentral men fortsatte såväl att undervisa som att vikariera för kolleger i ytterligare några år. Roland återkom från några år på Långbro sjukhus och tillsammans flyttade de in i en något mindre lägenhet på Stiftelsen Stora Sköndal. Att bo på bottenvåningen med egen trädgård blev underbart, inte minst för Karin som kunde odla både ätligt och vackert – och få byta plantor med storebror Kjell som ofta kom med både växter och honung från sina odlingar i Huskvarna. Roland fick sin preliminära neurologiska sjukdomsdiagnos 1976, vilket gav nya perspektiv på hans livsbana. Han flyttade med tiden till sjukhemmet på Stora Sköndal. Även efter det att han flyttat till sjukhemmet tog hon dagligen med honom ut på promenad i skogen runt udden vid Drevviken. Roland avled den 23 mars 1989, vid 76 års ålder.

⁵ Öster om Horred och norr om Kungsäter.

Karin engagerade sig fortsatt i att stimulera de äldre som fanns på långvården i Stora Sköndals sjukhus. Hon skapade "Minns-du-grupper" där hon träffade grupper av gamla en gång i veckan för att samtala om sådant som de kunde minnas från tidigare liv. Allt material samlade hon i pärmar, varav en del blev en bok som gavs ut på Verbum

Karin njöt av uppvaktningen på 90 årsdagen, den 8 december 1999

"Tid att minnas".⁶ Varje vecka eller period har olika teman och boken används fortfarande på vissa håll. En underbar historia från en av dessa träffar, en oktoberdag, är den gamle mannen, som inte hade talat på länge. Han fick en potatis i handen, då dagens tema var potatis och potatisskörd. Efter en stund sa han "potatis" och kramade den klump som han hade i handen. Och sen kunde han delta en lång stund i samtalet. Pedagogik på hög nivå!

Karin fick nya vänner på Stora Sköndal och verkade må bra av att leva i den miljön. Att få barnbarn gav nya glädjeämnen. Först ut var Stefans och Kristinas Johanna, född den 16 september 1980, därefter Kristofer, den 25 juni 1982.

Anna Karin och Lennart fick Johannes den 17 november 1985, Kerstin och Lars

⁶ Zetterberg, Karin, *Tid att minnas: idéer till gruppsamtal med äldre*, Skeab, Älvsjö, 1984.

fick Truls den 15 februari 1987. Sedan kom Anna Karins och Lennarts Adam den 14 november 1987 och Zacharias den 5 maj 1991.

Efter Rolands död blev livet annorlunda med större frihet för Karin att röra sig och välja aktiviteter. Hon var mycket road av det mesta, läste, samlade på sig saker och minnen, pysslade i trädgården och umgicks med familj och väninnor. När hon vid 86 års ålder, 1995 började bli glömsk lyckades vi få en ny bostad åt henne på Stora Sköndals gästhem. Där hade hon ett rum med liten fransk balkong och utsikt över sjön Drevviken och parken ända till sin död, vid 92,5 års ålder, den 7 juni 2002.

Antecknat i januari 2021 av Karins barn Kerstin, Stefan och Anna Karin.

ALFRED BERGENHEIM – SAGOBERÄTTARE

Alfred Bergenheim, född i maj 1836 i Västra Karup på Bjärehalvön (Båstad) var Erik Gustav Bergenheims (1775–1842) yngsta barn. Han var gift med Johanna Öhrquist, som hade gått bort 1828. Alfred föddes några år senare av Gustavs hushållerska, Lovisa Borgström. Alfred var alltså en så kallad ”oäkting”. Han accepterades dock av sin far och fick heta Bergenheim. Alfred var därmed halvbror till ”ET”, Erik Theodor Bergenheim på Fjellaregården. Alfred, en av våra mindre kända fränder, flyttade till Stockholm där han gifte sig med Christina Johansson från Traryd. Han var då 58 år och Christina 47 år. De fick inga barn. Alfred tycks ha varit språkligt begåvad och arbetade många år som tjänsteman på Stockholms Stads fogdekontor. Han blev även känd som en

duktig sagoberättare. Min Mormor, Signe Bergenheim, studerade sömnad och textil i Stockholm i början av förra seklet.⁷ Under den tiden var hon inackorderad hos Alfred och Christina.

Först några rader från Signes egna memoarer (1967): *Den yngste av dessa nio syskon var min Fars farbror Alfred, f.3/5 1836, död hösten 1916. Han var en utmärkt berättare. Han kunde till exempel flera av sagorna ur "Tusen och En Natt" och han framställde dem så levande ur minnet, så man tyckte sig själv vara med i äventyret. Jag minns honom som en stilig man med kloka ögon och gott utseende. Han och hans maka voro på besök i vårt hem flera gånger (efter år 1902). Jag bodde i deras hem i ett års tid, medan jag gick på en kurs. En av hans "sagor" har jag ganska bra i hågkomst och skall jag försöka återuppliva, så gott det nu går. Men jag vill från början säga att jag är en dålig sagoberättare. Någon sorts anteckning om denna sägen har jag aldrig sett.*

Djävulen och Skomakaren

Grunden till denna sägen skall ha tilldragit sig i Östra Karups 1100-tals kyrka.⁸

Det hände för länge sen att det spökade så okristligt i Östra Karups gamla kyrka.

Natt efter natt kunde man stundom se att det vid midnattstid lyste som eld i

kyrkfönstren och förbifarande kunde höra ända ut på landsvägen, ett hemskt

⁷ Signe Bergenheim (Fj.IV/Pl.III), född 1888 i Sonoma, Kalifornien, var dotter till Gottfrid Bergenheim och Minnie (född von Schéele).

⁸ Kyrkan ligger bara ett hundratal meter väster om nuvarande E6:an, vid foten av Hallandsåsen. Det är dock möjligt, med tanke på Alfreds uppväxt i Västra Karup, 1½ mil västerut, att det hela egentligen utspelades där. / *Bengt Jacobsson*

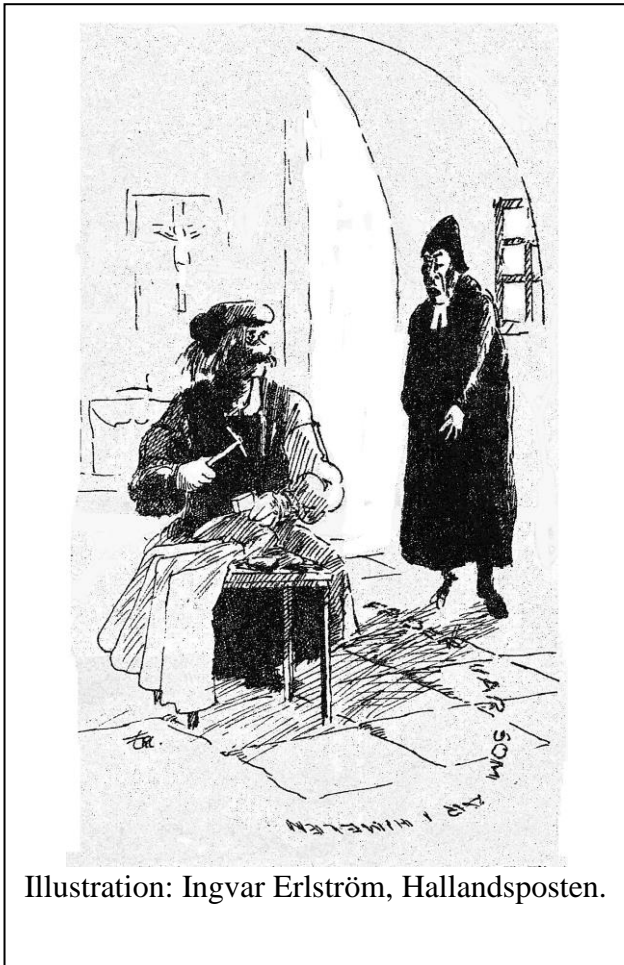

Illustration: Ingvar Erlström, Hallandsposten.

oväsen därinifrån. Längre hade det varit tal om att någon modig man borde övernatta i kyrkan för att få visshet om vad som föregick därinne. Men vem skulle våga något sådant? Till sist var det byns lappskomakare, han som var den fattigaste bland de fattiga och armaste bland de arma, som erbjöd sig att göra detta vågstycke, ty han hade ingenting att förlora.⁹

När dagen kom, som detta skulle ske,

bad han att Prosten skulle med krita skriva bönen ”Fader vår” i en cirkel nära altarringen. Sen skulle skomakaren sitta inom denna heliga böns cirkel och arbeta för fullt med sina verktyg. Så skedde, och när Prosten lämnade kyrkan, sade han till skomakaren att han kommer tillbaka efter soluppgången och ser till hur han har det.

Därmed gick Prosten och lämnade skomakaren åt sitt öde.

⁹ En ”lappskomakare” (även kallad skoflickare, skobötare (böta = laga), skolappare eller lappskomästare) var en person som lagade skor, till skillnad från en skomakare som även tillverkade skor. / OP Melin

Skomakaren arbetade flitigt tills mörkret föll. Men ingenting hände. Men, vid midnatt flammade eldsken upp i kyrkan och med dunder och brak öppnades en lucka i golvet och upp hoppade ”Den onde” själv, hemsk att skåda! Han närmade sig genast skomakaren, men kunde ej nå honom, tack vare den magiska böneringen. Han försökte med varjehanda lockande löften att få skomakaren utanför cirkeln, men han satt envist vid sin läst och arbetade så svetten lackade! När ”Den onde” förstod att han ej hade någon framgång, så försvann han ned, under luckan i golvet.

Han kom snart tillbaka upp och hade då med sig ett fint, vitt skinn. Detta fina skinn lovade han skomakaren att få, om han bara kom utanför ringen och hämtade det själv. Men, skomakaren var obeveklig, han bara höll på med sitt arbete.

Så småningom blev ”Den onde” så ivrig, att han svängde och slängde med det fina skinnet, så skomakaren lyckades få napp på det med sin syl. Hastigare än tanken drog han till sig skinnet än mera och då hade ”Den onde” ej längre någon makt över det. Böneringen gav det skydd, tills skomakaren lyckats få det helt inom cirkeln. Då ”Den onde” såg att han förlorat makten över sitt fina lockbete, blev han helt vild av raseri. Han ställde till med ett fruktansvärt oväsen och hotade med att skomakaren skulle få veta av vad hämnden skulle bli. Så försvann han och det blev åter mörkt och dödyst i kyrkan. Långt om länge tyckte skomakaren att det började dagas, liksom vid en soluppgång. Rätt som det var öppnades kyrkporten och in kommer ”Prosten”, sträcker fram armarna och

säger: ”Kom i min famn, min son, du har bestått provet”. Men skomakaren lät sig inte luras. Han såg vem det var och svarade: ”I Jesu Kristi heliga namn, säger jag dig: Vik hädan satan, nogsamt nog ser jag din bockfot”.

Då blev kyrkan med ens helt nattmörk och med ett våldsamt brak försvann ”Den onde”, för att aldrig mera störa kyrkans frid, sen den stunden.

När åter igen en del av natten förflutit, såg man hur himlen ljusnade vid solens uppgång. Då kom den riktige Prosten och återseendets glädje blev ömsesidig.

Skomakaren berättade allt vad han varit med om, under nattens långa timmar.

Det fina skinnet var ju ett vittnesbörd tillräckligt, för att bevisa att han talat sanning! Det var mjukt och fint, som lenaste siden! Det hängdes upp på en vägg i kyrkan och folk, som sett det, ansåg att det säkerligen varit en människohud.

Där hängde det i många, många år till allmänt beskådande. Berättaren (Alfred) hade själv sett det i sin tidigaste barndom.

Upptecknat av Signe Bergenheim, Halmstad i augusti 1967.

Därmed kan vi nog konstatera att även Signe alls inte var en dålig

sagoberättare, även om hon inte ville erkänna detta. / Bengt Jacobsson.

EFTERLYSNING: - BREV OCH BILDER

Vi vet att de utvandrade Bergenheimarna från Fjällargården (Therese, Victor, Gottfrid, Anders, Pamela) liksom kamraterna Richard och Herman och Minnie von Schéele från Plönninge, skrev brev från USA hem till Sverige. Även många andra av våra släktingar skrev både brev och dagböcker, och i flera fall även

sina minnen. Det är troligt att en del av detta material finns sparat – kanske i dina gömmor? Detsamma gäller deras fotografier. En del av detta, för föreningen ovärderliga material, är redan lämnat till släktarkivet i Göteborg. Men det är troligt att det finns ännu fler brev, minnen, dagböcker och liknande som föreningen hoppas att du vill lämna in. Sådant material kan vara värdefullt för oss alla och en del kan dessutom bli engagerande läsning i Medlemsbladet. Genom våra släktingars skrivna material kan vi få spännande information om liv och händelser i deras värld, som de ansåg viktiga eller tankvärda. Jag tror att vi är många som med intresse skulle läsa dessa anteckningar i Medlemsbladet. Skicka därför gärna gamla brev och/eller fotografier från våra släktingar till föreningen genom vår arkivarie, Hermine von Schéele – kontaktuppgifter hittar du sist i Medlemsbladet. När det gäller bilder är det glädjande om du kan uppge vilka personer eller byggnader som återges, och vilket år som fotografiet kan vara tagen.

BOKEN OM GUNVOR, DOTTER TILL SIGNE OCH TORSTEN BERGENHEIM.

Systrarna Åsa Bergenheim och Borghild Skånfors har skrivit om sin mamma.

”Gunvor Maria Elisabeth - Ett kvinnoliv under 1900-talet” - så heter den bok som jag presenterar här.¹⁰ För att kunna skriva boken har Åsa Bergenheim och Borghild Skånfors använt sig av inspelade intervjuer med sin mamma Gunvor,

¹⁰ Bergenheim, Åsa & Skånfors, Borghild, *Gunvor Maria Elisabet: ett kvinnoliv under 1900-talet*, Feminova, Umeå, 2019, 158 sidor, illustrerad.

vars liv de placerat in i ett socialt och historiskt sammanhang. Därmed tydliggörs för oss läsare hur beroende ett liv är, inskrivet i sin bestämda tidscirkel och påverkat av tidens omständigheter. Systrarna redovisar moderns liv i kronologisk ordning och börjar med att översiktligt skildra Gunvors mor- och farföräldrarnas situationer. Utöver Gunvors muntliga minnen vilar bokens redogörelse på brev som växlats inom släkten och skriftliga minnen, till exempel de som Torsten Bergenheim, Gunvors far, har skrivit. Boken fokuserar på Gunvors liv men den är dessutom en samtida samhälls- och en historieskildring då Gunvors erfarenheter fogas in i sin samhällseliga ram.

Varsamt och utan att vara påträngande klargörs olika, för oss yngre kanske främmande, tidsfenomen och begrepp, som på olika sätt påverkat Gunvors uppväxt och vuxenliv. Övergångsbekymren när den agrara överklassen och dess värderingar stegvis ersattes av en meritokratisk tjänstemannakår och en akademisk borgarklass. Hur kvinnors begränsade möjligheter till utbildning och yrken också hämmades av en begränsad familjeekonomi. Bondetåget och borggårdskrisen, frenologi, antisemitismen i Göteborg och Landstormen är exempel där vi läsare annars hade hänvisats till uppslagsverk eller internet för att förstå sammanhangen.

Gunvor var dotter till Signe, född Hedin, och Torsten Bergenheim, Den släktintresserade hittar här information från en annan vinkel om livet i närheten av Torstens äldre bror Gottfrid och hans stora ekonomiska projekt. Bilden av bröderna och deras olika synsätt och förmågor är naken, oförställd och

utlämnande och ger tillsammans med den oftast gravida moderns situation en mörk bakgrund till dottern Gunvors liv.

Torsten var uppvuxen i den jordägande överklassen medan Signe kom från bruksägarmiljö. Den sociala betydelsen av båda dessa faktorer höll på att minska medan fabriksindustrin växte. Det svenska samhället utvecklades långsamt och ur dessa förhållanden växte socialdemokratins värderingar som kom att bli de dominerande under Gunvors vuxenliv.

Gunvor växte upp i tidstypiskt tredelad familjevärld. Modersrollen hade att inpränta vikten av kärlek och samhörighet och fadern skulle i sin roll exemplifiera värden som stadga och respekt, medan tjänstefolket stod för kroppskontakterna när de skötte om barnens alla fysiska behov. Samtidigt hade Gunvors föräldrar genom sin skilda bakgrunder var och en sin naturliga förankring i olika socialpolitiska läger. Då Signe gick bort gifte sig Torsten med Ruth Westerlund, dotter till Euphrosyne och Erik Westerlund. (Euphrosyne var för Torstens äldsta halvsysster och Erik var Torstens morbror). Ruth fick ta ett stort ansvar för Torstens åtta barn, inklusive Gunvor, som då var nio år. Barnen hade svårt för att kalla Ruth för ”mor”, vilket Torsten önskade att de skulle göra. Omständigheter snarare än planering och ungdomsdrömmar kom att styra Gunvors val av yrkesutbildning. Gunvor var bara yrkesverksam ett kort tag, mindre än tio år, innan hon gifte sig, men säkerligen var det konstnärliga elementet i hennes utbildning till fotograf på Slöjdföreningen som senare i hennes liv kom att spela en viktig roll i hennes fritidsintressen.

Även Gunvors make, Arthur skildras med sin bakgrund och hans yrkesliv kom, så som tidens sed var, att kraftigt påverka Gunvors liv i val av bostadsort och därmed umgänge och erfarenheter medan familjen utökades med flera barn.

Vargön, Porjus, Gullspång och Karlstad blev de orter där familjen till följd av Arthurs anställningar kom att skapa sina hem.

Vi får följa Gunvor från vaggan till graven. Den betydligt större delen av boken skildrar Gunvors liv som vuxen fast jag här har ägnat det litet utrymme. Det är under denna tid, i möten med många både tidstypiska och udda sociala situationer, som Gunvors och Arthurs barn växer upp. Det är också nu som Gunvor utvecklar sin självständighet och finner sin förmåga att leda andra i konstnärligt arbete.

Så småningom blir det tillfälle för Gunvor att i den bandade intervjun reflektera över sitt liv och sina val och sina förhållningsätt. Vad som är viktigt i livet och vad som varit förfluet. Jag, liksom döttrarna, förundras över moderns främlingskap inför sin kropp.

Det är en bok jag inte ville lägga ifrån mig och jag kommer att läsa den igen.

Boken är en hyllning till Gunvor och hennes liv och en övning i ärlighet. Boken är gripande – systrarnas arbete skildrar sin mor så rakt och okonstlat att Gunvor kommer läsaren mycket nära. / OP Melin

Bergenheim, Åsa & Skånfors, Borghild, *Gunvor Maria Elisabet: ett kvinnoliv under 1900-talet*. **Boken kan beställas** genom Åsa via hennes e-postadress: asa.bergenheim@umu.se och den kostar då 150 SEK plus porto.

KONTAKTUPPGIFTER

Styrelsen:

Adam von Schéele (Pl.X/Fj.IX): Djurgårdsgatan 10, 414 62 Göteborg,
0705 386889

adam.von.scheele@history.gu.se

Hans Bergenheim (Fj.X): Vallareleden 42, 415 06 Göteborg, 0702 686710

hans_bergenheim@telia.com (Obs, 1 st ”understreck” mellan för- och efternamn)

Maria Boström (Fj.VIII): Norra Liden 25, 411 18 Göteborg, 0703 791621

maria_bostrom@hotmail.com (Obs, 2st ”understreck” mellan för- och efternamn)

Henrik von Schéele (Pl.X/Fj.IX): Förtroligheten 24, 412 70 Göteborg,
0704 556587

henrikvscheele@gmail.com

Hermine von Schéele (Pl.I): Borgärdesvägen 7A, 790 23 Svärdsjö, 0705 085770

hermine.vonscheele@gmail.com

AnnaKarin Zetterberg (Pl.X/Fj.IX): S:t Eriksgatan 85A, 113 32 Stockholm,
0707 988346

annakarinzetterberg55@gmail.com

Claes von Schéele (Pl.I): Janne Petters väg 5, 263 76 Nyhamnsläge,
0727 141213

claesvonscheele@outlook.com

Nina Stenby (Pl.I): Mattsons väg 5, 386 93 Färjestaden, 0734 213711

ninastenby@gmail.com

Eddy Bergenheim (Fj.XI), Morkullegatan 14A, 426 69 Västra Frölunda,
0706 921978

eddy.bergenheim@gmail.com

Senior rådgivare till styrelsen: Margareta Johansson (Fj.I): Dotetorpsvägen 238,
439 51 Åsa, 0705 364576

REDAKTÖR för medlemsbladet är: Olle-Petter Melin, (Pl.X/Fj.IX),
Smultronvägen 20, 186 45 Vallentuna, 070 6997616, opmelin@gmail.com

Föreningens hemsida hittas på adressen: www.scheelebergenheim.org

Föreningens Facebooksida heter: Släktföreningen von Schéele-Bergenheim

Det går även att mejla till föreningens mejladress:

scheelebergenheim@gmail.com (denna mejllåda kollas dock inte regelbundet.)